

Motion till riksdagen

1988/89:Jo787

av Sigrid Bolkéus m.fl. (s)

Miljöfrågor i Gävleborgs län

I anslutning till en tidigare använd metod för tillverkning av klor och alkali för cellulosaindustrin släpptes under åren 1930 – 1980 drygt 200 ton kvicksilver ut i miljön i Gävleborgs län och dess närhet. Kvikksilvret spreds med vindarna och upplagrades i marken varifrån det lakades ut i sjöar och vattendrag för att slutligen anrikas i biologiskt material. I Gävleborgs län är idag 40 sjöar svartlistade av livsmedelsverket p.g.a. att halten kvicksilver i gädda överstiger 1 mg/kg. Enligt beräkningar gjorda inom forskningsprojektet "Kalkning – kvicksilver – cesium" borde 300–600 sjöar i länet vara svartlistade idag. Ungefär var tredje sjö, d.v.s. 1 000 sjöar, bedöms ha kvicksilverhalter som överstiger 0,5 mg/kg gädda, d.v.s. det gränsvärde som rekommenderas av världshälsoorganisationen (WHO). Idag är endast ca 10% av länets sjöar undersökta vad gäller kvikksilvret i fisk. Det i marken upplagrade kvikksilvret är tillräckligt för att "förse" sjöarna med kvicksilver i 100-tals år framöver. Utlakningen av kvicksilver har visat sig öka med försurningen, vilket innebär att än fler sjöar kan komma att behöva svartlistas om försurningen tillåts fortsätta.

Stora delar av Gävleborgs län är liksom Norrlands inland i övrigt starkt utsatta för försurning bl.a. i snösmältningsperioderna. Vid dessa s.k. surstötter riskeras bl.a. fisksamhället att slås ut. Det är fråga om stora ytor som är glest befolkade. Fast kommunerna i länet engagerat sig mycket starkt i kalkningsverksamheten har de därför svårt att inom den ordinarie statsbidragsverksamheten stå som huvudman för den omfattande kalkningsverksamhet som skulle behövas för att mycket stora skador skall undvikas. Detta har motiverat förslag om en särskild satsning för åtgärder mot försurning i Norrlands inland. I årets budgetproposition tas inte ställning till detta förslag. Däremot förutsätts att ytterligare inventeringar och undersökningar görs i denna fråga. Samtidigt föreslås en uppräkningsav anslaget mot försurning med endast 1,2%. Detta medför att i stor sett endast omkalkningar av redan kalkade vattendrag kan genomföras och att utrymmet för de inventeringar som behövs riskerar att bli för litet.

Tjernobyli-katastrofen våren 1986 innebar sten på en redan tung börda i både Gävleborgs och Västernorrlands län. Cesiumnedfallet innebar för länets del bl.a. att cesiumhalterna i dess östra del är så höga att fisken i de ca 1 000 sjöarna inom denna länshalva har halter som överstiger 1 500 Bg/kg. Denna gräns har satts av livsmedelsverket för att förhindra hälsorisker hos konsumenterna. De undersökningar som gjorts för att följa utvecklingen i cesiumdrabbade sjöar visar inte några tendenser till nedgång av cesiumhalten i fisk. De höga cesiumhalterna i fisk bedöms kvarstå i flera tiotals år.

Efter cesiumnedfallet har intresset för fiske sjunkit kraftigt i de delar av länet som berördes av cesiumnedfallet. Fiskevårdsområdesföreningarna har planerat ut 30 000 märkta öringar för att upprätthålla intresset. Dessa föreningar är helt beroende av fiskekortsintäkterna för att kunna bedriva aktiv fiskevård. De drabbade områdena drabbas därför på flera sätt genom att också fiskevårdsmöjligheterna minskar p.g.a. ekonomiska svårigheter.

På senare år har också utsläppen av klorerade organiska ämnen från cellulosaindustrins blekerier uppmärksamrats. Utsläppen från industrierna längs den svenska Bottenhavskusten uppgår till i storleksordningen 90 000 ton klorerad organisk substans per år, vilket motsvarar ca två tredjedelar av de totala utsläppen till Bottniska viken. Huvuddelen av föroreningarna förs söderut längs Bottenhavskusten och ut i Ålands hav med den s.k. kustströmmen. Upp till ett par mil ut från den svenska Bottenhavskusten är halterna av klorerade ämnen i bottensedimenten ca 10 gånger högre än den naturliga bakgrundhalten. Ca 10% av de klorerade ämnena som släpps ut är fettlösliga och därmed i stor utsträckning biotillgängliga. Av dessa är igenomsnitt ca 10% svårnedbrytbara.

Bl.a. inom naturvårdsverkets s.k. Miljö/cellulosaprojekt har man visat att blekeriutsläppen påverkar fiskens hälsotillstånd och reproduktion i utsläppens närområde. Det har också påvisats ske en anrikning av klorerade ämnen i fisken, av vilka endast en mindre del är identifierade, däribland dioxiner och klorfenoler vilka båda tillhör miljögifterna. Men också ute i öppna havet har dioxinhalten i den feta fisken visat sig vara påtagligt förhöjd, vilket dock också måste tillskrivas andra källor än cellulosaindustrin.

Rapporterna om förekomsten av miljögifter i bottenhavsfisken har lett till en minskad efterfrågan på fisk i området, vilket drabbar yrkesfiskarna ekonomiskt. Livsmedelsverkets lugnande besked ger ingen effekt så länge det inte görs undersökningar som kan visa att oron är obefogad. Det är också olyckligt att yrkesfisket kanske drabbas helt i onödan.

Kvicksilvret är ett exempel på hur utsläpp av miljöfarliga ämnen kan drabba många generationer människor. Försurningen är ett exempel på vad som händer då man alltför länge tror att det är möjligt att undgå miljöproblem genom att späda ut föroreningarna. Cesium är ett exempel på hur "osannolika" händelser kan ge både storskaliga och långvariga miljöeffekter. Och de klorerade ämnena slutligen är ett exempel på hur ständigt nya forskningsrön avslöjar "nya" miljöproblem eller deras omfattning. Att inte veta är inte liktydigt med att problem inte finns eller kan uppstå.

Gemensamt för alla de nämnda miljöproblemen är bl.a. att de drabbar fisken, dess återväxt och dess användbarhet som livsmedel.

Men fisk är god och näringsriktig föda som vi alla bör äta mer av inte minst för att motverka våra s.k. välbefinningsjukdomar. Fisk är en viktig inkomstkälla för många människor i glesbygden där arbetstillfällena ofta är få. Tillgång till fisk av god kvalitet är en förutsättning för bibehållen god självförsörjningsgrad vilket är angeläget från beredskapssynpunkt.

Fritidsfisket är för många en del av livsstilen. Sportfisket, d.v.s. fiske med handredskap, omfattar drygt 800 000 rekreationsdagar per år enbart i de områden i Gävleborgs län som är av riks- och regionalt intresse för fritids-

fisket. Om fisket inte längre framstår som meningsfullt förloras viktiga kvaliteter i livet för många medborgare.

Mot bakgrund av det ovanstående är det angeläget att arbetet med att minska utsläppen av klorerade ämnen fortsätter med hög ambitionsnivå. Likaså är det angeläget att fortsätta minska utsläppen till luft av framför allt försurade ämnen. Tillslut utsläppen av dessa ämnen minskats till vad naturen tål är det angeläget att fortsätta och också utöka kalkningsåtgärderna som ett upprätthållande försvar mot försurningens effekter. Medlen för fiskevårdande åtgärder i kalkningsuppföljningen är idag helt otillräckliga och bör utökas.

För att svartlistningen av sjöar p.g.a. höga kvicksilverhalter i fisken skall ge önskad effekt måste alla sjöar där kvicksilverhalten är hög svartlistas. För detta krävs en inventering av kvicksilverhalten i fisk i samtliga sjöar där det bedrivs fiske och som ligger inom riskområden för höga kvicksilverhalter. Livsmedelsverket bör tilldelas särskilda resurser för kvicksilveranalyserna. Länsstyrelserna som har kunskapen om miljöförhållandena i länet bör ges samordningsansvar för inventeringen och tilldelas särskilda resurser för insamlandet av provfisk. Det praktiska arbetet kunde mot ersättning med fördel utföras av fiskevårdsområdesföreningarna, som på så sätt kunde få extra inkomster för fiskevårdande åtgärder.

Kunskapsläget vad gäller cesiumhalten i fisk bör sammanställas och utformas som en broschyr för allmän spridning. Fiskeristyrelsen bör ges resurser för detta. Fiskevårdsområdesföreningarna bör få kompensation för inkomstbortfallet p.g.a. cesiumnedfallet.

Livsmedelsverket bör ges i uppdrag att genomföra en noggrann kartering av förekomsten av miljögifter i fisk i Bottniska Viken, samt att därefter göra en riskbedömning utifrån den totala miljögiftssituationen. Man bör därvid överväga att svartlista de vattenområden som direkt påverkas av blekeriutsläpp så att allmänheten skall veta vad som är "fritt". Den miljögiftsövervakning i fisk från Bottniska viken som sker inom ramen för programmet för övervakning av miljökvalitet (PMK) bör utökas både vad gäller stationer och undersökta miljögifter.

Av anslaget mot försurning bör tillräckliga medel satsas på utredningar om nödvändiga åtgärder mot försurning i Norrlands inland/Gävleborgs län med sikte på ett positivt framtida beslut om utökade medel för kalkningsåtgärder.

Hemställan

Mot. 1988/89
Jo787

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om miljöpolitiska insatser i Gävleborgs län.

Stockholm den 24 januari 1989

Sigrid Bolkéus (s)

Olle Östrand (s)

Iris Mårtensson (s)

Axel Andersson (s)

Karl Hagström (s)

Sinikka Bohlin (s)